

БЕЗРОБІТТЯ В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ: РЕАЛІЇ ТА ПРОГНОЗ

У статті проводиться дослідження регіонального безробіття, яке представлено на ринку праці Чернігівської області. Аналіз структури безробітних громадян дозволив виявити тенденції формування даної категорії населення та виділити проблеми на ринку праці, подолання яких можливо в рамках активної регіональної політики сприяння зайнятості населення. Розроблено прогноз чисельності безробітних громадян в Чернігівській області на короткострокову перспективу.

Ключові слова: ринок праці, безробіття, рівень безробіття, чисельність безробітного населення.

Постановка науково-практичної проблеми. Проблема незайнятості перетворилася на одну з гострих соціально – економічних проблем, які хвилюють суспільство. Наявність великої кількості безробітних призводить до труднощів у вирішенні завдань соціального характеру.

Особливого значення проблема безробіття набуває у Чернігівській області, де рівень безробіття перевищує загальноукраїнський показник на 2,0%. Складною є ситуація у сільській місцевості, де темпи зростання рівня безробіття збільшуються. Важливість проблеми безробіття та її соціально – економічних наслідків зростає до необхідності глибокого і всебічного її вивчення в Чернігівській області.

Мета роботи полягає у дослідженні структури і динаміки безробіття в Чернігівській області та виявленні головних тенденцій розвитку проблеми регіонального безробіття в останні роки.

Актуальність і новизна дослідження. Проблема безробіття є однією з актуальних на сучасному етапі розвитку суспільства. Загроза втратити роботу для сучасного українця – реальна життєва проблема, результатами якої є втрата працівниками кваліфікації та професійних навичок. Крім того, безробіття руйнує долі багатьох людей, особливо тих, хто довгий період часу не може знайти роботу і втрачає надію на покращення ситуації. Внаслідок чого у людини знижується самооцінка, істотно змінюється характер, деформується психологічна складова здоров'я людини, що призводить, у кінцевому підсумку, до деградації суспільства.

Також безробіття тягне за собою серйозні економічні і соціальні наслідки: недовиробництво валового регіонального продукту, скорочення споживчого попиту, зниження рівня добробуту населення та ін. У зв'язку з вищезначеним вважаємо, що дослідження тенденцій і структури безробіття на регіональному рівні є актуальним завданням.

До найважливіших результатів, які визначають новизну дослідження, належать:

- проведено оцінку стану безробіття та

виявлено його особливості в Чернігівській області для забезпечення цілеспрямованого характеру заходів регулювання зайнятості та безробіття в регіоні.

- на основі застосування трендових моделей здійснено розрахунок прогнозного значення чисельності зареєстрованих безробітних в Чернігівській області на короткострокову перспективу.

Зв'язок теми статті з важливими науково – практичними завданнями. Тематика статті пов'язана із діючою кафедральною темою «Українське Полісся: природа, населення, господарство, внутрішньо – регіональні відмінності» (номер державної реєстрації 0119U103955).

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Дослідженню загальних для країни в цілому і регіональних проблем трудових ресурсів, зайнятості, безробіття, зокрема, в період трансформації економічної системи присвячені наукові праці багатьох вітчизняних вчених – економістів, таких як С. Бандур, В.Близнюк, Д. Богиня, І.Бондар, О. Грішнова, Г.Завіновська, Е. Лібанова, Ю. Маршавін, В.Онікієнко, І. Петрова та ін. Дослідження вищезгаданих авторів забезпечили істотний внесок в розробку теоретичних концепцій, методологічного і методичного інструментарію їх реалізації здебільшого на національному рівні.

Дослідження проблем безробіття на регіональному рівні отримали відображення в роботах вчених – географів таких як Безпала О.В. [1], Буткалюк К.О. [2], Заволока Ю.Ю. [4], Запихляк Н.І. [6], Левада О.М. [8], Мезенцев К.В., Мезенцева Н.І., Мостова І.О. [3], Пасевич Ю.В. [12], Сайчук В. С. [14] та ін. Проте необхідно зазначити, що проблеми безробіття, які є характерними для регіону дослідження на сьогоднішній день залишаються маловивченими.

Викладення основного матеріалу. Проблема регіонального безробіття – складна соціально – економічна проблема сучасного суспільства. Одним з головних завдань со-

ціально – економічного розвитку регіону є регулювання зайнятості і, як нерозривно пов'язаний з цим процес, зниження рівня безробіття населення.

Для визначення кількості безробітних, застосовуючи класифікатор Міжнародної організації праці (МОП), населення класифікують за ступенем трудової активності:

- економічно активне населення – це особи працездатного віку, до них належать зайняті в економіці і безробітні;

- економічно неактивне населення – пенсіонери, школярі та дошкільнята, студенти очної форми навчання, інваліди та ін.

Відповідно до методології МОП зайняті – це особи, які працюють за наймом за винагороду, проходять службу в армії, працюють на сімейному підприємстві, а також особи, які перебувають у відпустках або на лікарняному. Безробітні – це особи, які на даний момент часу не мають роботи, зареєстровані в службі зайнятості, здійснюють пошук роботи і готові до неї приступити.

У Законі України «Про зайнятість населення» безробіття трактується як соціально – економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування [5]. Виникнення безробіття

призводить до таких наслідків: збільшення соціального напруження; збільшення кількості осіб з психічними захворюваннями; посилення соціальної диференціації; виникнення випадків кримінального характеру; зниження трудової активності, а також рівня життя населення; скорочення податкових надходжень; зменшення ВВП; зростання витрат на допомогу безробітним. Попри всі негативні наслідки, безробіття має й позитивні сторони: підвищення соціальної цінності робочого місця; збільшення особистого вільного часу та свободи вибору місця роботи; зростання соціальної значимості й цінності праці; створення конкуренції між працівниками; стимулювання підвищення інтенсивності і продуктивності праці [7, с. 119-126].

Безробіття є важливою складовою ринку праці. Сутність безробіття досить суперечлива: залишаючись природним елементом сучасної економіки, воно відображає важкий стан частини найманих працівників, при цьому формує трудовий резерв в процесі циклічних коливань економіки, а також під час її структурної перебудови.

Розглянемо динаміку рівня безробіття населення віком 15 – 70 років в Чернігівській області за період з 2010 по 2019 р. (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка головних показників ринку праці Чернігівської області (складено автором за даними [9;10])

Категорії громадян	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Робоча сила віком 15 – 70 років, тис осіб	536,2	530,2	527,1	521,8	494,8	483,9	478,7	479,6	480,7	485,1
Рівень участі населення у робочій силі, %	66,2	66,4	66,7	66,8	63,9	62,9	62,6	63,1	64,1	65,6
Рівень зайнятості, %	59,2	59,5	60,1	60,6	56,8	56,2	55,6	56,1	57,3	58,9
Кількість зайнятих, тис осіб	480,1	475,3	475,5	473,4	439,5	432,3	424,8	426,1	429,7	435,8
Рівень безробіття, %	10,5	10,4	9,8	9,3	11,2	10,7	11,3	11,2	10,6	10,2
Кількість безробітних, тис осіб	56,1	54,9	51,6	48,4	55,3	51,6	53,9	53,5	51,0	49,3
Кількість безробітних зареєстрованих в обласному центрі зайнятості, осіб	19084	15921	15390	14274	16638	16134	12374	10938	11817	10692

Як свідчать дані табл. 1, рівень безробіття в Чернігівській області у 2019 р. зменшився на 0,3% у порівнянні з 2010 р.

Простежується зв'язок між загальними макроекономічними змінами і динамікою рівня безробіття. За період з 2010 по 2013 рр. рівень безробіття знизився з 10,5% до 9,3%, а кількість безробітних, за даними Головного управління статистики в Чернігівській області, скоротилася з 56,1 до 49,3 тис осіб або на 13,8%. Хвиля протестів, викликана розбіжностями поглядів політичних сил у зовнішньополітичному розвитку держави на межі 2013 – 2014 рр., анексія АР Крим і окупація Донбасу актуалізували проблему безробіття в Україні та регіонах, масштаби якого дійсно зросли. Відповідно до статистичних даних, у 2014 р. загальна кількість безробітних у Чернігівській області сягнула 55,3 тис осіб, що на 6,9 тис осіб більше, ніж роком раніше. Рівень безробіття, обрахований за методикою МОП, збільшився з 9,3% до 11,2%. З 2016 по 2017 рр. фіксується деяка стабілізація показника безробіття на рівні 11,2 – 11,3% з подальшим його зниженням до 10,2% у 2019 р. або на 1,1%. Однак, починаючи з 2020 року рівень безробіття збільшився (за перше півріччя 2020 р. до 11,5%, що на 1,3% більше у порівнянні з 2019 р.) [11]. Стрімке зростання даного показника – одна з ознак «карантинного ринку праці», що викликано пандемією коронавірусної інфекції COVID-19. Введення карантинних обмежень дозволяє виділити кілька тенденцій, які характеризують ринок праці. По – перше, максимальна оптимізація витрат роботодавців. На сьогоднішній день компанії залишають лише «скелет» – співробітників, які здатні генерувати прибуток. Відлунням цієї тенденції можна вважати перегляд системи мотивації співробітників: зниження фіксованої частини оплати і збільшення змінної, яка залежить від виконання планів. По – друге, різке збільшення конкуренції на ринку праці. Підвищена активність з боку здобувачів пов'язана не лише з дефіцитом вакансій, а й з матеріальною мотивацією працюючих. По – третє, динамічна зміна кількості вакансій в одній і декількох сферах зайнятості. Нестабільність соціально-економічної ситуації, поширення коронавірусної інфекції викликані SARS-CoV-2 звузили відтворення благ і послуг, поглибили проблеми суспільного життя.

Регіональний ринок праці характеризується тенденцією скорочення у загальній чисельності безробітного населення питомої ваги безробітних, зареєстрованих у Чернігівському

обласному центрі зайнятості. Рівень зареєстрованого безробіття у загальній кількості безробітних Чернігівської області знизився на 12,3% (з 19084 осіб за підсумками 2010 р. до 10692 осіб у 2019 р.). Тобто статус зареєстрованого безробітного має кожен п'ятий безробітний, що проживає в Чернігівській області. Вплив даної тенденції можна розглядати двояко. По – перше, позитивний вплив на ринок праці мали: додаткова професійна освіта за спеціальностями, затребуваними на ринку праці (протягом 2019 р. додаткове навчання пройшли 3124 безробітних громадян); участь в громадських роботах та роботах тимчасового характеру (6301 осіб); надання комплексу профорієнтаційних послуг (113860 осіб); отримання ваучера на навчання. У заходах спрямованих на зменшення напруженості на ринку праці Чернігівської області брали участь 5852 роботодавця. Питання працевлаштування та адаптації безробітних регіону до сучасних соціально – економічних умов залишається актуальним і в даний час. По – друге, ці дані можуть свідчити про деяке послаблення зацікавленості з боку населення до реєстрації в обласному центрі зайнятості та його переорієнтації на використання альтернативних варіантів пошуку роботи, що слугує доказом недостатньо високої ефективності функціонування цієї структури на вітчизняному ринку праці. Поширена думка й про те, що регіональні центри зайнятості населення не здатні надати реальну допомогу у працевлаштуванні.

Рівень безробіття суттєво відрізняється і у розрізі адміністративних районів Чернігівської області (Рис.1).

Так, найгірша ситуація склалася у Ніжинському та Прилуцькому районах (рівень зареєстрованого безробіття у 2019 р. склав 10,9% і 9,5% відповідно). У Бахмацькому та Носівському районах рівень безробіття перевищує 7,0%, тоді як у Борзнянському, Варвинському, Коропському, Куликівському та Ріпкинському районах цей показник менше 4,0%. У половині адміністративних районів Чернігівської області рівень зареєстрованого безробіття становить 4 – 5% загальної кількості безробітного населення.

Доцільно розглянути структуру безробітних громадян Чернігівської області за різними критеріями (тип поселень, стать, вік, рівень освіти, сфера зайнятості та ін.). Це дозволить виявити головні тенденції формування цієї групи населення.

Відмінними є показники безробіття за типом поселень (табл. 2).

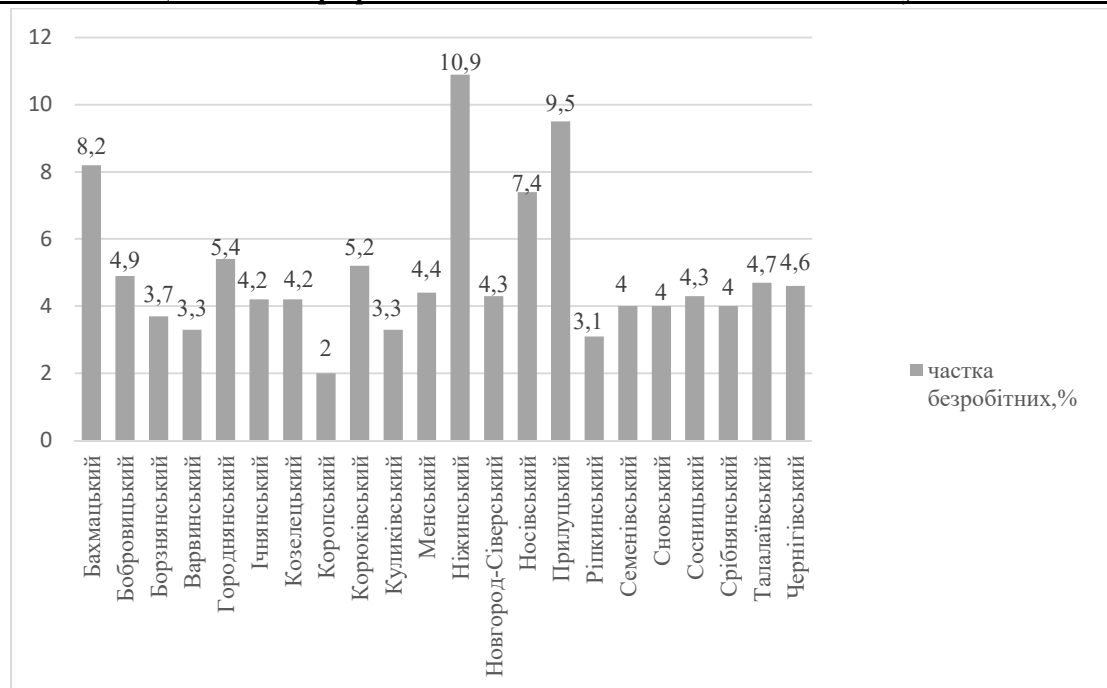

Рис.1. Питома вага зареєстрованих безробітних у розрізі адміністративних районів Чернігівської області, % загальної кількості безробітних (побудовано автором за даними [10])

Примітка. Гістограма побудована за даними 2019 р. з урахуванням існуючої до 17.07.2020 р. мережі адміністративних районів.

Таблиця 2

Динаміка кількості безробітних громадян Чернігівської області за типом поселень, % (складено автором за даними [9;13])

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Кількість безробітних, тис осіб										
Міські поселення	38,4	36,8	34,7	30,0	35,7	34,2	38,7	37,4	35,4	33,8
Сільська місцевість	17,7	18,1	16,9	18,4	19,6	17,4	15,2	16,1	15,6	15,5
Рівень безробіття, %										
Міські поселення	11,9	11,5	10,6	9,2	11,1	10,7	12,2	11,4	10,7	10,1
Сільська місцевість	8,3	8,7	8,5	9,4	11,3	10,5	9,6	10,6	10,5	10,4

У 2019 р. рівень безробіття у міських поселеннях склав 10,1%, а у сільській місцевості – 10,4%. Темпи скорочення кількості безробітних серед жителів міських поселень перевищували аналогічні показники у сільській місцевості більше ніж у 2 рази. Так, кількість безробітних міських жителів зменшилася на 4,6 тис осіб (з 38,4 тис осіб у 2010 р. до 33,8 тис осіб у 2019 р.). При цьому чисельність безробітного сільського населення знизилася на 2,2 тис осіб (з 17,7 тис осіб у 2010 р. до 15,5 тис осіб у 2019 р.). Рівень безробіття сільського населення збільшився на 2,1% (з 8,3% у 2010 р. до 10,4% у 2019 р.), тоді як у міських поселеннях рівень безробіття зменшився на 1,8%. Якщо у 2010 р. рівень безробіття сільського населення був нижчим від рівня безробіття міського населення на 3,6%, то у 2019 р.

навпаки – рівень міського безробіття був дещо менший від рівня сільського безробіття. На депресивні тенденції у соціально – трудовій сфері сільських поселень вказує збільшення чисельності безробітних, що відбувається на тлі зменшення кількості робочої сили серед сільського населення Чернігівської області.

У розрізі адміністративних районів Чернігівської області найвищий рівень безробіття серед міських жителів у 2019 р. фіксується у Прилуцькому (10,2%), Ніжинському (9,3%), Бахмацькому (6,1%) районах, серед сільських – у Носівському (9,5%), Бахмацькому (7,0%), Чернігівському (6,3%) районах. У той же час, найнижчий показник безробітних як серед міських, так і серед сільських жителів у Коропському (0,7% і 2,6% відповідно) і Ріпкинському (1,6% і 2,2% відповідно) районах.

Можна стверджувати, що найбільший внесок у зростання загального рівня безробіття

в Чернігівській області забезпечувала сільська місцевість (табл. 3).

Таблиця 3

Групування адміністративних районів Чернігівської області за рівнем безробіття та типом поселень, % (складено автором за даними [9;13])

Тип поселень	Групи районів за рівнем безробіття,%		
	до 3,0	3,0-5,0	понад 5,0
Міські поселення	12	7	3
Сільські поселення	2	12	8

Серед причин високого рівня безробіття сільського населення можна назвати вкрай низький рівень оплати праці в галузі «сільське господарство», вузькість сфери прикладання праці у сільській місцевості та нерозвиненість не аграрних видів зайнятості.

Відмінності між рівнем безробіття чоловіків та жінок підтверджує наявність гендерного розриву на регіональному ринку праці. У 2019 р. 49,3 тис мешканців Чернігівської області були не зайняті (відповідно до методології Міжнародної організації праці вони класифікуються як безробітні) (табл.1). Таким чином, безробітними були 31,0 тис чоловіків (62,9%) і 18,3 тис (37,1%) жінок. Показник безробіття серед чоловіків на 4,9% вище аналогічного показника серед жінок. Порівнюючи рівень чоловічого і жіночого безробіття із загальним рівнем безробіття в Чернігівській області за 2019 р. за допомогою коефіцієнта інтенсивності безробіття, можна спостерігати, що рівень чоловічого безробіття перевищує загальний рівень безробіття в 1,6

рази, а рівень жіночого безробіття є меншим від загального рівня безробіття в 0,8 рази.

Домінування чоловіків у складі безробітних пояснюється їх підвищеною соціальною рухливістю, готовністю залишити роботу з незадовільними оплатою і режимом праці. Затребуваність чоловіків і жінок в різних галузях економіки неоднакова, у зв'язку з чим існують і різні можливості під час їх влаштування на роботу. Провідним чинником, що обумовлює специфіку жіночого безробіття, можна назвати переважання в Чернігівській області потреби в чоловічих кадрах, що призводить до зниження попиту на жіночу робочу силу. Жінки, здебільшого, сконцентровані в галузях з меншою оплатою праці, таких як торгівля, громадське харчування, легка і харчова промисловість, що пояснює відносну тривалість жіночого безробіття.

Головні особливості структури безробітних Чернігівській області за віковими групами наведено у табл. 4.

Таблиця 4

Структура безробітних Чернігівської області за віковими групами (складено автором за даними [13])

Роки	15 – 24	25 – 34	35 – 49	50 – 59
	Загальна кількість безробітних, осіб			
2014	13,2	13,9	20,6	7,6
2015	7,8	20,0	16,3	7,5
2016	9,5	16,0	19,8	8,6
2017	8,2	20,2	17,4	7,7
2018	5,3	17,8	19,4	8,5
Питома вага безробітних, % від загальної кількості безробітних				
2014	23,9	25,1	37,3	13,7
2015	15,1	38,8	31,6	14,5
2016	17,6	29,7	36,7	16,0
2017	15,3	37,8	32,5	14,4
2018	10,4	34,9	38,0	16,7

Найбільша питома вага безробітних в Чернігівській області припадає на молодь (від 15 до 34 років). У 2018 р. рівень безробіття молоді (відношення чисельності безробітних молодих людей до загальної чисельності робочої сили) виявився вищим порівняно зі старшими віковими групами і склав 4,8% (23,1 тис осіб), що на 0,7% менше аналогічного

показника 2014 року. Становище безробітної молоді на регіональному ринку праці нестабільне. У 2018 р. частка безробітних віком 25 – 34 роки склала 34,9% (17,8 тис осіб) від загальної кількості безробітних, натомість у 2014 р. даний показник був значно нижчим (25,1% або 13,9 тис осіб). За період 2014 – 2018 рр. кількість безробітних у віковій групі

15 – 24 роки скоротилася з 23,9% до 10,4% і склала 5,3 тис осіб. В результаті складної соціально – економічної ситуації, молодь змушена рано починати працювати. З одного боку, це безсумнівно позитивний момент, оскільки вже з раннього віку у молодих людей формується установка на працю, самостійність, ініціативність. Але з іншого боку, рання трудова діяльність перешкоджає отриманню якісної освіти і є причиною низької кваліфікації, і як наслідок, молодіжного безробіття.

З – поміж адміністративних районів Чернігівської області, найбільша питома вага безробітних у віці до 35 років у Чернігівському (22,7%), Ніжинському (9,0%), Прилуцькому (8,4%) районах, а найменша – у Коропському районі (0,9%) [10]. Необхідно зазначити, що вагому частку безробітних в їх загальній чисельності складають особи віком від 35 до 49 років – 38,0%, тоді як особи віком 50 – 59 років – 16,7% (37,3% проти 13,7% у 2014 р.).

Освіта визначає якість робочої сили, яка в свою чергу виступає фактором конкурентоспроможності на ринку праці. Сучасне суспільство посилює вимоги до якості робочої сили. Найбільш цінними якостями працівника є рівень освіти та професіоналізм. Так, згідно з офіційними даними Державної служби статистики України, у 2019 р. питома вага безробітних громадян з вищою освітою в Чернігівській області склала 46,0% від загальної кількості осіб, які не мають роботи (Рис.2). Їх частка є вищою, ніж осіб з професійно – технічною або повною загальною середньою освітою (24,3% і 27,6% відповідно). Стійка тенденція зростання кількості безробітних з вищою освітою показує, що в сучасній Україні освіта не знижує ризик безробіття. Серед фахівців немає єдиної думки про те, з чим це можна пов'язати, але очевидним є відсутність прямого взаємозв'язку між рівнем освіти працівника і рівнем його захищеності від безробіття.

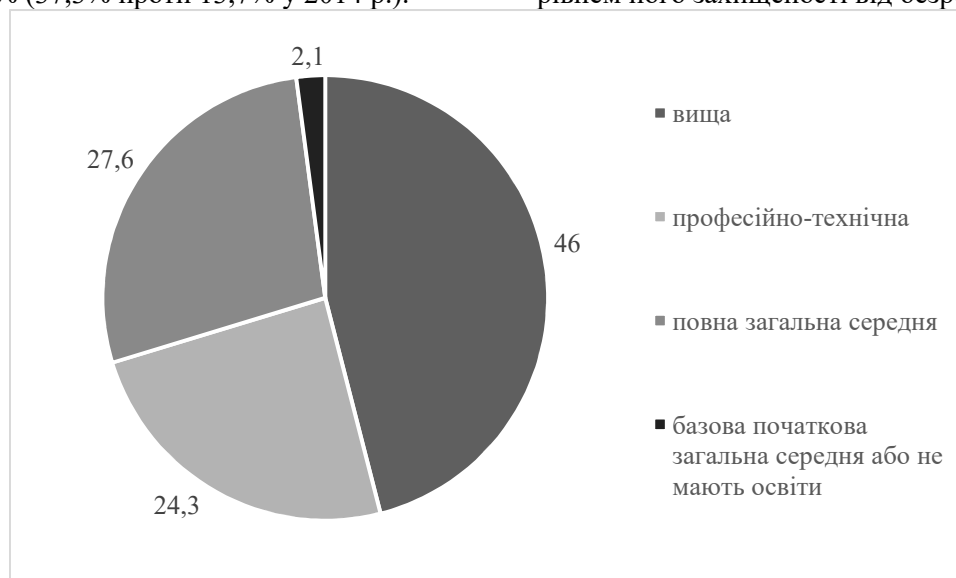

Рис. 2. Розподіл безробітних Чернігівської області за рівнем освіти у 2019 р., % (побудовано автором за даними [13])

Найменшу частку безробітних складають особи з базовою, початковою загальною середньою освітою або без освіти (2,1% у 2019 р.), що пов'язано з невеликою чисельністю цієї категорії населення.

Однією з головних вимог до потенційного працівника, як правило, є вимога наявності певного досвіду конкретного виду діяльності. Для молодих осіб або осіб, які втратили роботу у зв'язку з переорієнтацією ринку праці, саме ця обставина є перешкодою для працевлаштування. У 2019 р. кількість безробітних з досвідом роботи склала 33,2 тис осіб. За період 2017 – 2019 рр. вона зменшилася на 3,5

тис осіб або на 10,5% (табл. 5).

За період з 2015 по 2019 рр. питома вага осіб, які були звільнені збільшилася на 6,0%. У структурі причин звільнення з роботи відбулися зміни. Збільшилася частка безробітних, які вибули у зв'язку з плинністю кадрів – з 23,2% до 27,1% і скороченням штатів – з 2,0% до 2,5%. Це пов'язано з кризовими явищами в економіці країни.

Глибока, майже перманентна, соціально – економічна криза в Україні змінила попит на робочу силу і як наслідок структуру безробітних за видами економічної діяльності (табл.6).

Динаміка безробітних Чернігівської області з досвідом роботи та за причинами незайнятості (складено автором за даними [9;10])

Роки	Питома вага звільнених, % до середньооблікової кількості штатних працівників			Кількість осіб, які раніше працювали	
	Усього звільнено	у т. ч. з причин			
		плинність кадрів	скорочення штатів		інше
2015	27,1	23,2	2,0	1,9	–
2016	25,9	22,2	1,4	2,3	34794
2017	28,9	23,4	2,6	2,9	36681
2018	33,8	25,0	4,4	4,4	34418
2019	33,1	27,1	2,5	3,5	33193

Таблиця 6

Розподіл безробітних Чернігівської області, які раніше працювали за видами економічної діяльності, осіб (складено автором за даними [10])

Види економічної діяльності	2016	2019	A _{пр.} осіб	T _{пр.} %
Усього осіб, у тому числі за видами економічної діяльності:	34794	29 777	-5017	-16,8
сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	7642	7 438	-204	-2,7
добувна промисловість і розроблення кар'єрів	169	185	16	9,5
переробна промисловість	4447	3 599	-848	-23,6
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	883	1 019	136	15,4
водопостачання; каналізація, поводження з відходами	250	302	52	20,8
будівництво	949	770	-179	-23,2
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	5361	4 161	-1200	-28,8
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1489	1 904	415	27,9
тимчасове розміщування й організація харчування	633	557	-76	-13,6
інформація та телекомунікації	507	371	-136	-36,7
фінансова та страхова діяльність	1289	652	-637	-97,7
операції з нерухомим майном	302	234	-68	-29,1
професійна, наукова та технічна діяльність	543	463	-80	-17,3
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	818	662	-156	-23,6
державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	6785	5 014	-1771	-35,3
освіта	788	654	-134	-20,5
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1312	1 385	73	5,6
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	237	175	-62	-35,4
надання інших видів послуг	390	232	-158	-68,1

Примітка. A_{пр.} – абсолютний приріст показника; T_{пр.} – темпи приросту показника

За період 2016 – 2019 рр. відбулося зниження як загальної кількості безробітних Чернігівської області, які раніше працювали (на 5017 осіб або 16,8%), так і кількості безробітних в розрізі видів економічної діяльності. Зменшення кількості безробітних викликано,

по – перше, скороченням загальної кількості робочої сили і у зв'язку з цим неможливістю поповнити категорію «безробітні», по – друге, експортом робочої сили в інші регіони країни. Зниження було зафіксовано у 15 видах економічної діяльності. Найбільше скорочення кіль-

кості безробітних спостерігається у сфері фінансова та страхова діяльність – на 97,7%, і наданні інших видів послуг – на 68,1%. Істотне зниження кількості безробітних відзначається у сфері інформація і телекомунікація – на 36,7%, мистецтво, спорт, розваги та відпочинок – на 35,4%, державне управління та оборона; обов'язкове соціальне страхування – на 35,3%. У деяких сферах діяльності кількість безробітних зростає. Серед них, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – на 27,9%, водопостачання; каналізація, поводження з відходами – на 20,8%, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – на 15,4%. Головними видами економічної діяльності за кількістю

безробітних в Чернігівській області залишалися сільське, лісове та рибне господарство (25,0% загальної кількості безробітних), державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування (16,8%), оптова та роздрібна торгівля; ремонт авто-транспортних засобів и мотоциклів (14,0%), переробна промисловість (12,1%).

На рівень безробіття населення Чернігівської області впливає професійна діяльність громадян. На даний час особи з економічною, юридичною, психологічною освітою все частіше стикаються з проблемами під час пошуку роботи за відповідною професією. Тому доцільно розглянути рівень безробіття за професійними групами (табл.7).

Таблиця 7

Розподіл безробітних Чернігівської області за професійними групами у 2019 р., осіб (складено автором за даними [10])

Професійні групи	Кількість безробітних, осіб
Усього	33 193
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	3 592
Професіонали	2 656
Фахівці	3 257
Технічні службовці	2 195
Працівники сфери торгівлі та послуг	5 542
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	1 418
Кваліфіковані робітники з інструментом	3 073
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	6 555
Найпростіші професії та особи без професії	4 905

Найбільша частка безробітних за професійними групами припадає на робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин – 19,7%. Значною є питома вага безробітних сфери торгівлі і послуг та осіб з найпростішими професіями або без професії – 16,7% і 14,8% відповідно.

Для людини, яка втратила роботу, або тільки – но приступила до трудової діяльності важливе значення має тривалість пошуку роботи, або інакше – тривалість безробіття. У 2019 р. безробітні Чернігівській області витрачали на пошук роботи 4 місяці, що менше аналогічного показника 2010 р. на 4 місяці [13]. Зменшення даного показника у 2 рази свідчить про те, що пошук роботи є більш ефективнішим. Тривалість пошуку роботи у мешканців сільської місцевості Чернігівської області перевищує аналогічний показник у міських поселеннях на 1 місяць (5 і 4 місяці

відповідно). Можливості працевлаштування безробітних громадян Чернігівської області відрізняються і за гендерною ознакою. Так, за даними Державної служби статистики України, у 2019 р. середня тривалість пошуку роботи у чоловіків досягала 4 місяці, а у жінок – 5 місяців. Цей факт підтверджує велику вразливість жінок на ринку праці.

Розробка стратегії соціально – економічного розвитку, регулювання ринку праці здійснюється на підставі всебічного аналізу ситуації, яка складається в динаміці, а також прогнозування тенденцій розвитку ринку праці. Тому від якості прогнозу залежить правильність прийнятих рішень в системі управління людським капіталом. Прогноз здійснюється на підставі аналізу соціально – економічної ситуації в регіоні за попередні періоди (у нашому випадку це вибірка за 2014 – 2019 рр.) з урахуванням тенденцій, що намітилися на регіональному ринку праці. Достатня кількість

рядів даних в динаміці дозволяє застосувати трендовий аналіз на підставі побудови моделей і отримати оптимальний варіант апроксимації; він може ефективно застосовуватися для прогнозування розвитку ситуації на ринку праці. Для підбору моделі, яка з прийнятною точністю охарактеризує динаміку ринку праці

Чернігівської області, проведені тестові розрахунки кількості безробітних. Виходячи з даних табл. 8, поліноміальна модель дозволяє отримати найбільш точний результат: її достовірність 89,17%, а ймовірна похибка – 10,83% (рис. 3).

Таблиця 8

Ймовірність прогнозування кількості безробітних Чернігівської області за трендовими моделями

Метод прогнозування	Модель	Достовірність, %	Похибка, %
Експоненціальна	$y = 17876e^{-0,093x}$	81,75	18,25
Лінійна	$y = -1260,5x + 17511$	80,90	19,10
Логарифмічна	$y = -3673\ln(x) + 17126$	86,17	13,83
Поліноміальна	$y = 275,91x^2 - 3191,9x + 20086$	89,17	10,83
Ступенева	$y = 17332x^{-0,27}$	85,70	14,30

Зробимо розрахунок прогнозного значення чисельності зареєстрованих безробітних в Чернігівській області у 2020 р.

$$y = 275,91x^2 - 3191,9x + 20086; y = 275,91 \cdot 7^2 - 3191,9 \cdot 7 + 20086 = 11262 \text{ осіб.}$$

Аналогічно розраховуються показники

на 2021 – 2022 рр. Отримані значення склали 12209 осіб та 13707 осіб відповідно. Виходячи з отриманих даних, у 2022 р. кількість зареєстрованих безробітних збільшиться на 3 тис осіб або на 28,2%.

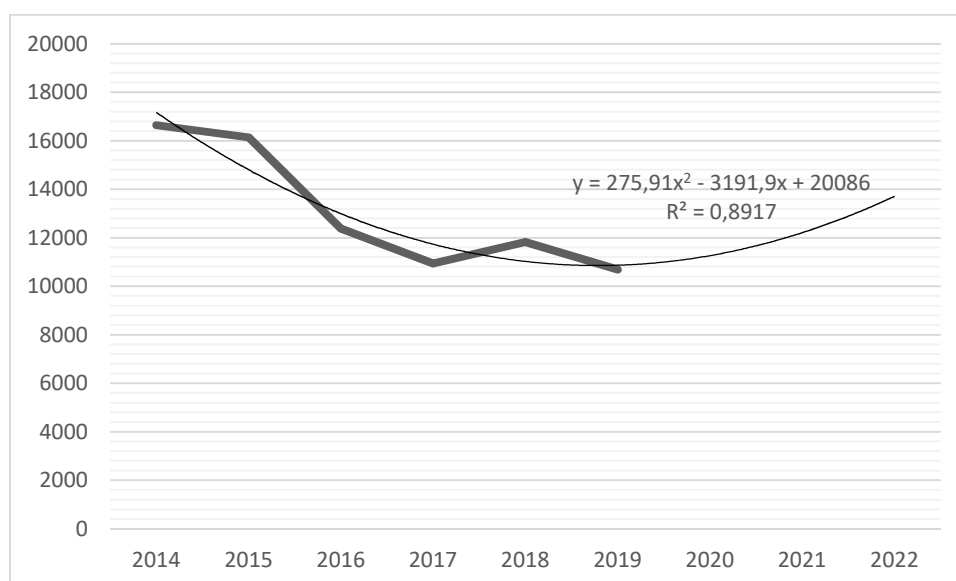

Рис.3. Поліноміальна прогнозна модель кількості зареєстрованих безробітних у 2020 – 2022 рр. у Чернігівській області, осіб

Негативні явища в економіці України неминуче призведуть до кризи на ринку праці в країні в цілому та регіонах. Чернігівська область – не виняток, тут у короткостроковій перспективі спостерігатиметься зростання чисельності робочої сили, вивільненої у зв'язку зі скороченнями та звільненнями.

Прогнозування розвитку регіонального ринку праці є важливим інструментом управління людськими ресурсами. Воно дозволяє точніше простежити за змінами, оцінити тенденції розвитку ситуації і приймати більш

адекватні та своєчасні рішення на місцях.

Висновки. Дослідження головних тенденцій розвитку регіонального безробіття Чернігівської області дозволило сформулювати наступні висновки:

1. Регіональний ринок праці Чернігівської області характеризується тенденцією скорочення у загальній чисельності безробітного населення питомої ваги зареєстрованих безробітних. Протягом 2010 – 2019 рр. рівень зареєстрованого безробіття у загальній кількості безробітних знизився на 12,3%.

2. Показники безробіття населення Чернігівської області є відмінними як за типом поселень, так і у розрізі адміністративних районів. Так, рівень міського безробіття менший від рівня сільського безробіття на 0,3%, а найбільша питома вага зареєстрованих безробітних у Ніжинському та Прилуцькому районах (у 2019 р. – 10,9% і 9,5% відповідно).

3. У статево – віковій структурі безробітних Чернігівської області висока частка молоді віком 15 – 34 роки та чоловіків. У 2018 р. питома вага безробітної молоді віком 15 – 34 роки становила 23,1 тис осіб або 35,3% від загальної кількості безробітних. У 2019 р. безробітними були 31,0 тис чоловіків або 62,9%.

4. Освіта визначає якість робочої сили, виступає фактором конкурентоспроможності на ринку праці однак не знижує ризик безробіття. Так, згідно з офіційними даними Державної служби статистики України, у 2019 р. питома вага безробітних громадян з вищою освітою в Чернігівській області склала 46,0% від загальної кількості осіб, які не мають роботи.

5. На рівень безробіття населення Чернігівської області впливає економічна та професійна діяльність громадян. Головними видами економічної діяльності за кількістю безробітних є сільське, лісове та рибне госпо-

дарство (25,0%), державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування (16,8%), оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів и мотоциклів (14,0%), переробна промисловість (12,1%). Найбільша частка безробітних за професійними групами припадає на робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин – 19,7%, працівників сфери торгівлі і послуг – 16,7% та осіб з найпростішими професіями або без професії – 14,8%.

6. За результатами прогнозування у 2022 р. чисельність зареєстрованих безробітних в Чернігівській області збільшиться на 3 тис осіб або на 28,2%. Таким чином, помітна динаміка підвищення кількості зареєстрованих безробітних в регіоні.

Перспективи використання результатів дослідження. Значимість отриманих в ході дослідження результатів полягає в тому, що вони орієнтують на розробку нової регіональної політики в галузі зайнятості населення, від ефективності якої, в кінцевому рахунку, залежить добробут суспільства. А також сприяють впровадженню конкретних заходів активного впливу Чернігівського обласного центру зайнятості, спрямовані на протидію процесам зростання безробіття.

Література:

1. Безпала О.В. Особливості розвитку ринку праці столичного суспільно-географічного району : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук: 11.00.02. - К., 2009. 23 с.
2. Буткалюк К. О. Регіональний ринок праці в умовах суспільних трансформацій (економіко-географічне дослідження на прикладі Вінницької області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : 11.00.02. - К., 2012. 18 с.
3. Географія праці: сучасні концепції та ринки праці регіонів : навч. посібник / Мезенцев К.В., Мостова І.О., Сайчук В.С. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2014. 190 с.
4. Заволока Ю.Ю. Суспільно-географічні аспекти використання трудового потенціалу Харківської області : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : 11.00.02. – К., 2008. 20 с.
5. Закон України «Про зайнятість населення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (дата звернення: 20.01.2021).
6. Запучляк Н.І. Суспільно-географічні засади функціонування ринку праці та зайнятості населення (на прикладі Івано-Франківської області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук: 11.00.02. - К., 2007. 17 с.
7. Кочума І. Ю. Стан зайнятості та безробіття в Україні на сучасному етапі. Фінансовий простір. 2013. № 3. С. 119–126.
8. Левада О.М. Суспільно-географічні основи формування та функціонування регіонального ринку праці сільської місцевості (на прикладі Запорізької області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук: 11.00.02. - Одеса, 1999. 18 с.
9. Офіційний сайт Головного управління статистики у Чернігівській області: веб-сайт. URL: <http://www.chernigivstat.gov.ua> (дата звернення: 17.01.2021).
10. Офіційний сайт Державної служби зайнятості. Чернігівській обласний центр зайнятості: веб-сайт. URL: <https://chg.dcz.gov.ua/> (дата звернення: 20.01.2021).
11. Офіційний сайт Державної служби статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 17.01.2021).
12. Пасевич Ю. В. Суспільно-географічні особливості функціонування ринку праці Волинської області : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : 11.00.02. - Чернівці, 2015. 20 с.
13. Робоча сила України 2019. Стат. збірник. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_r_s_2019.pdf (дата звернення: 20.01.2021).
14. Сайчук В. С. Регіональний ринок праці Хмельницької області: суспільно-географічне дослідження та прогноз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук: 11.00.02. - К., 2012. 20 с.

References:

1. Bezpala O.V. Osoblyvosti rozvytku rynku pratsi stolychnoho suspil'no-heohrafichnoho rayonu : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. heohr. nauk: 11.00.02. - K., 2009. 23 s.
2. Butkalyuk K. O. Rehional'nyy rynok pratsi v umovakh suspil'nykh transformatsiy (ekonomiko-heohrafichne doslidzhennya na

- prykladi Vinnyts'koyi oblasti) : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. heohr. nauk : 11.00.02. - K., 2012. 18 s.
3. Heohrafiya pratsi: suchasni kontsepty ta rynky pratsi rehioniv : navch. posibnyk / Mezentsev K.V., Mezentseva N.I., Mostova I.O., Saychuk V.S. Kyiv : Vydavnycho-polihrafichnyy tsentr "Kyivskyy universytet", 2014. 190 s.
 4. Zavoloka Yu.Yu. Suspil'no-heohrafichni aspekty vykorystannya trudovoho potentsialu Kharkivs'koyi oblasti : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. heohr. nauk : 11.00.02. - K., 2008. 20 s.
 5. Zakon Ukrayiny «Pro zaynyatist' naseleння». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (data zvernennya: 20.01.2021).
 6. Zapukhlyak N.I. Suspil'no-heohrafichni zasady funktsionuvannya rynku pratsi ta zaynyatosti naseleння (na prykladi Ivano-Frankivs'koyi oblasti) : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. heohr. nauk: 11.00.02. - K., 2007. 17 s.
 7. Кочума І. Ю. Стан зайнятості та безробіття в Україні на сучасному етапі. Фінансовий простір. 2013. № 3. С. 119–126.
 8. Levada O.M. Suspil'no-heohrafichni osnovy formuvannya ta funktsionuvannya rehional'noho rynku pratsi sil'skoyi mistsevosti (na prykladi Zaporiz'koyi oblasti) : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. heohr. nauk: 11.00.02. - Odesa, 1999. 18 s.
 9. Ofitsiynyy sayt Holovnoho upravlinnya statystyky u Chernihiv's'koyi oblasti: veb-sayt. URL: <http://www.chernigivstat.gov.ua> (data zvernennya: 17.01.2021).
 10. Ofitsiynyy sayt Derzhavnoyi sluzhby zaynyatosti. Chernihiv's'koyi oblasnyy tsentr zaynyatosti: veb-sayt. URL: <https://chg.dcz.gov.ua/> (data zvernennya: 20.01.2021).
 11. Ofitsiynyy sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny: veb-sayt. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (data zvernennya: 17.01.2021).
 12. Pasevych Yu. V. Suspil'no-heohrafichni osoblyvosti funktsionuvannya rynku pratsi Volyn's'koyi oblasti : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. heohr. nauk : 11.00.02. - Chernivtsi, 2015. 20 s.
 13. Robocha sya Ukrayiny 2019. Stat. zbirnyk. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_r_s_2019.pdf (data zvernennya: 20.01.2021).
 14. Saychuk V. S. Rehional'nyy rynek pratsi Khmel'nyts'koyi oblasti: suspil'no-heohrafichne doslidzhennya ta prohnoz : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. heohr. nauk: 11.00.02. - K., 2012. 20 s.

Аннотация:

Е.А. Афонина. БЕЗРАБОТИЦА В ЧЕРНИГОВСКОЙ ОБЛАСТИ: РЕАЛИИ И ПРОГНОЗ

В статье анализируется состояние безработицы в Черниговской области. Современные условия и состояние рынка труда диктуют необходимость выявления групп населения, составляющих риски безработицы. Исследование состояния безработицы в регионе в 2010 – 2019 годах показало устойчивую тенденцию к ее снижению. Согласно официальной статистике уровень безработицы в Черниговской области в 2019 году составил 10,2%. По мнению автора статьи, негативной тенденцией на региональном рынке труда является сокращение числа официально зарегистрированных безработных в центре занятости.

Рынок труда в Черниговской области характеризуется наличием гендерного разрыва – удельный вес безработных мужчин превышает удельный вес безработных женщин на 4,9%. Уровень безработицы среди молодежи выше по сравнению со старшими возрастными группами, что характеризует нестабильное положение данной группы населения на рынке труда. Отмечается устойчивая тенденция роста численности безработных с высшим образованием. Уровень безработицы в сельской местности выше по сравнению с городскими поселениями. В половине административных районов уровень безработицы зафиксирован на отметке 4-5%. Наихудшая ситуация сложилась в Нежинском и Прилуцком районах.

Разработан прогноз численности безработных в Черниговской области на краткосрочную перспективу. Ожидается, что в 2022 году количество зарегистрированных безработных увеличится на 3 тыс. человек или на 28,2%. Прогнозирование количества безработных позволяет проследить за изменениями, оценить тенденции развития ситуации на рынке труда и принимать более адекватные и своевременные решения на местах.

Ключевые слова: рынок труда, безработица, уровень безработицы, численность безработного населения.

Abstract:

O.O. Afonina. UNEMPLOYMENT IN CHERNIHIV REGION: REALITY AND PROGNOSIS

The state of unemployment in Chernihiv region is analyzed in the article. The present day situation and the state of labor market make it necessary to detect the groups of population which are at the risk of unemployment. Both the representatives of economic science and the contemporary Ukrainian scientists-geographers have dedicated their works to the investigation of unemployment and the necessity of the state regulation of the matter. The conducted research revealed the most vulnerable groups in the structure of the unemployed and at the same time pointed out the need for searching and applying the new forms and instruments in the state policy to decrease the level of unemployment.

The research of the state of unemployment in the region in 2010-2020 proved the tendency to its decrease. According to the official statistics, the level of unemployment in Chernihiv region in 2019 was 10,2 %. The author of the article thinks that the negative tendency on the regional labor market is the decreasing of the number of the officially registered unemployed that can be most possibly explained, on the one hand, by the implementation of complex measures targeted at reducing pressure on the labor market in Chernihiv region and, on the other hand, by the skeptical attitude of people to the registration at the Employment Center as they don't believe the state authorities to find a job for them.

The labor market in Chernihiv region is characterized by the gender gap – the specific weight of unemployed men is 4,9% higher than the specific weight of unemployed women. The level of unemployment among young people is higher in comparison with older age groups, which characterizes this group of population as the unstable one. However, the level of concentration in the distribution of unemployment among the young people tends to decrease in the last

years. There is a stable tendency in the growth of unemployment among young people with higher education. The specific weight of unemployed citizens with higher education in Chernihiv region is 46,0%. The growing number of the unemployed with higher education indicates that in the present day social-economic conditions education doesn't reduce the risk of unemployment.

The level of unemployment in Chernihiv region is influenced by the economic activities of the population. The main spheres of the economic activities with the highest unemployment level are agriculture, forestry, fish-farming, state management and defense, compulsory social insurance, retail and wholesale, repairing of transport means, processing.

The level of unemployment in rural area exceeds that one in the urban area. There is a disproportion of unemployment rate in different districts. In the half of the administrative districts the unemployment rate is 4-5%. The worst situation is in Nizhyn and Pryluky districts.

The short-term prognosis on the number of the unemployed citizens in Chernihiv region is introduced. The number of the registered unemployed in Chernihiv region is expected to increase on 3 thousand people which makes 28,2%. The prognosis on the unemployment rate in Chernihiv region ensures monitoring of the changes, estimating of the tendencies in the development of the situation on the regional labor market and making more appropriate and timely decisions on the site.

Key words: labor market, unemployment, unemployment rate, the number of unemployed population.

Надійшла 29.04.2021 р.

УДК 911.3[316.472.4:004.738.5](477.84)

DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.21.1.9>

Сергій ПУГАЧ

ПРОСТОРОВИЙ ВИРАЗ СОЦІАЛЬНОГО ВИМІРУ: ПОШИРЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖ FACEBOOK ТА INSTAGRAM У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У статті представлено дослідження поширення соціальних інтернет-мереж Facebook та Instagram у адміністративних районах та містах обласного підпорядкування Тернопільської області. Виявлено тенденцію до концентрації переважної більшості користувачів у обласному центрі. Найвищий рівень проникнення соціальних інтернет-мереж спостерігається у містах обласного підпорядкування. У районах цей показник значно нижчий та досягає мінімальних значень у центральній частині області.

Ключові слова: соціальна інтернет-мережа, рівень проникнення мережі, Facebook, Instagram, Тернопільська область.

Постановка науково-практичної проблеми. Актуальність та новизна дослідження. Бурхливий розвиток нових інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) призвів до серйозних змін у сучасному суспільстві. Широке поширення смартфонів та мобільного зв'язку дозволило сьогодні створити нові програмні продукти та сервіси, головна мета яких спрямована на покращення життя людини. Цей розвиток змінює усталені навички людських комунікацій, взаємозв'язки між соціумом та навколишнім природним середовищем, тим самим створюючи тісно взаємопов'язане суспільство із потужними інформаційними потоками. М. Кастельс називає сучасний етап розвитку людства «інформаційним суспільством, що функціонує у мережі потоків» [1].

Соціальні мережі є яскравим прикладом еволюції людської комунікації. Соціальні мережі існували серед нас завжди: групи друзів, сім'я та родичі, колеги по навчанню та роботі тощо. Певним чином, вони є складовою частиною людської природи. Однак сучасні технології та нові способи комунікації посилили їх прояв як ніколи раніше. Зараз соціальні мережі людини значно більші, розгалуженіші, часто

спеціалізовані та посилені мультимедійними даними. Сьогодні вони знаходять свій вираз у соціальних медіа на кшталт Facebook, Instagram, Telegram, Viber, WhatsApp, TikTok та ін. У нашій країні ці сервіси носять назву соціальних мереж, хоча більш правильно називати їх соціальними інтернет-мережами [5], оскільки вони реалізуються через мережу Інтернет. Загалом, соціальна інтернет-мережа – це послуга (на веб-сайті або через мобільний додаток), яка дозволяє користувачам ділитися особистим профілем та встановлювати контакти з іншими користувачами [8]. Таким чином, соціальна інтернет-мережа – це платформа, де користувачі можуть поширювати інформацію про себе, свої уподобання, смаки, хобі або професійну діяльність.

Широке проникнення соціальних медіа у різноманітні сфери життя суспільства, особливо серед населення молодших вікових груп, призвело до надзвичайно стрімкого зростання значення соціальних інтернет-мереж. Наслідки цих процесів поки що не до кінця осмислені науковцями. Можна прослідкувати вплив соціальних медіа у багатьох сферах життя суспільства, таких як спілкування, освіта, зайня-